

Satversme

kabatā

izdevums jauniešiem

satversme100.lv

“Atver Satversmi”

Satversme

kabatā

izdevums jauniešiem

Izglītības un zinātnes
ministrija

Tieslietu ministrija

© Teksts: Jānis Joņevs

© Ilustrācijas: Reinis Pētersons

© Dizains, makets: Juris Petraškevičs

© Izdevējs: **Latvijas Vēstnesis** |

Jūsu rokās ir **Satversme**, likums, kas radās tolaik, kad mūsu valsts bija vēl jaunāka nekā jūs tagad. Šis likums darbojas jau 100 gadus.

Par godu šai jubilejai un par godu jums juristi, vēsturnieki un rakstnieki ir radījuši skaidrojošu Satversmes izklāstu. Ar mūsdienu piemēriem un izteiksmes līdzekļiem, papildinātu ar ilustrācijām.

Šai grāmatai ir divas daļas. Pirmajā daļā tiek stāstīts par Satversmes tapšanas vēsturi un nodaļu pēc nodaļas izskaidrota Satversmes būtība. Otrajā daļā lasāma pati Satversme, tās pamatteksts. Tieši tas pats, kas tiek izmantots kā Latvijas valsts pamatlikums.

Mēs iesakām šādu lasīšanas secību, taču jūs varat rīkoties citādi. Varat sākt ar Satversmes oriģinālo tekstu. Varat lasīt skaidrojumu un Satversmi pamīšus. Ja jūs neapmierina kāds izklāstā sniegtais skaidrojums, salīdziniet to ar attiecīgo vietu Satversmē.

9 Jānis Joņevs. Latvijas valsts vissvarīgākā grāmata

39 Latvijas Republikas Satversme

- 41** I nodaļa. Vispārējie noteikumi
- 42** II nodaļa. Saeima
- 47** III nodaļa. Valsts Prezidents
- 50** IV nodaļa. Ministru kabinets
- 52** V nodaļa. Likumdošana
- 56** VI nodaļa. Tiesa
- 57** VII nodaļa. Valsts kontrole
- 58** VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības

63 Satversmes grozījumi

66 Laika skala. Konstitucionālais regulējums

LATVIJAS VALSTS

VISSVARĪGĀKĀ GRĀMATA

Ir daudz spriests par to, kas ir Latvijas vissvarīgākā grāmata. Līdzās poētiskiem un kultūrvēsturiskiem argumentiem varētu izvirzīt arī gluži praktisku – kura grāmata ik dienas tiek izmantota, lai pastāvētu Latvijas valsts? Šo grāmatu jūs turat savās rokās – tā ir Latvijas Republikas Satversme. (Turklāt tai ir arī gan poētiska, gan kultūrvēsturiska vērtība.)

Mums katram ir kādas attiecības ar valsti, vai mēs to apzināties vai ne. Tāpat kā, atrodoties uz ielas, uz mums attiecas satiksmes noteikumi, bet, laivojot pa upi, fizikas likumi. Tie darbosies jebkurā gadījumā, taču labāk ir tos zināt.

Satversmes pēdējā, VIII nodaļā ir rakstīts: “90. Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības.” Tieši tāpēc jūs saņemat šo grāmatu.

Valsts ir ideja, kā organizēt pasauli. Valsts iekārtu noteic konstitūcija, kas ir pamatlikums valsts pastāvēšanai. Tiesa, ne katras valsts. Viduslaiku monarhijā varēja citādi, un elfu zemē citādi, bet demokrātiska valsts nevar pastāvēt bez konstitūcijas. Latvijas konstitūcija ir Satversme.

Līdzās pilnīgi racionālajam pamatam Satversmei ir arī simboliska jēga – tā ir liecība par mūsu valsti, par tās dibinātāju sapņiem un nākamo paaudžu meklējumiem.

VĒSTURE

Satversmei pašai par sevi ir uzmanības vērta vēsture. Vispirms par vārdu. Lielākoties valsts pamatlikumu sauc par konstitūciju. Vārds "satversme" ir mūsu pašu radīts. To jau 1869. gadā formulēja jaunlatvietis, valodnieks Kronvaldu Atis – tas pats, kurš izdomāja tādus vārdus kā "vēsture", "dzeja", "ķermenis", "pagātne", "nākotne". Vārdu "satversme" viņš darinājis no darbības vārda "tvert", jo "cilvēki tādēļ pieņēmuši likumus, lai tiem būtu, kur tverties, lai tiem būtu tver-smes". Tātad Satversme ir mūsu visu patvērums. Pamatu

pamats, kur glābties neskaidrību un nelikumību gadījumā. Satversme nodrošina aizsardzību katram no mums un aizstāv pat pret valsts varu.

Taču pēc vārda radīšanas vēl bija jāpaiet vairāk nekā 50 gadiem, kamēr mūsu Satversme tapa.

Kā jau labi zinām, Latvijas neatkarība tika pasludināta 1918. gada 18. novembrī. Tas bija likumsakarīgs, taču arī savā ziņā negaidīts notikums. Agrāk nebija tādas valsts – un tagad pēkšņi ir.

Latvijas neatkarību pasludināja Latvijas Tautas padome – izlēmīgu un patriotisku cilvēku grupa. Viņi nāca no Latvijas tautas, taču nebija tautas vēlēti. Šī nebija demokrātiska valsts vadība. Tajā situācijā tas nemaz nebija iespējams. Vēl jo būtiskāk, ka Latvijas Tautas padomes deputāti tomēr izvēlējās demokrātijas ceļu. Viņi apņēmās dot iespēju visiem ievēlēt Satversmes sapulci, kas noteiktu valsts nākotni. Varētu domāt, viņiem jau bija vara, kāpēc vēl rīkot vēlēšanas? Taču šie bija jauna laikmeta cilvēki un Latvijas nākotni redzēja tikai demokrātijā.

Protams, nekas nebija vienkārši. Drīz jaunajai valdībai vajadzēja bēgt no Rīgas. Tā sākās ārkārtīgi sarežģīts un dažādiem pavērsieniem bagāts posms mūsu vēsturē, ko tagad saucam par Brīvības cīņām jeb Latvijas Neatkarības karu. Kad tas tika uzvarēts, uzvarēja arī demokrātijas ideja, un tā nu 1920. gada aprīlī Latvijas tauta pirmo reizi ievēlēja savus priekšstāvjus – Latvijas Satversmes sapulci. Tās uzdevums bija skaidrs – noteikt mūsu jaunās valsts pamatlikumus, tas ir, izstrādāt Satversmi.

Interesants apstākļis – valsts pastāvēja pirms sava pamatlikuma. Tātad bija nepieciešams kāds pagaidu pamatlíkums. Latvijā bijušas divas “pagaidu satversmes”:

1) “Latvijas Tautas padomes politiskā platforma”, kas bija spēkā no 1918. gada 18. novembra līdz 1920. gada 1. jūnijam (tika veidota lielā steigā);

2) “Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi”, kas bija spēkā no 1920. gada 1. jūnija līdz 1922. gada 7. novembrim (jau skaidri un noteikti formulē demokrātiskas parlamentāras republikas iekārtu, kas pēc tam tiks izvēsta Satversmē).

Paša galvenā uzdevuma veikšanai tikai izveidota Satversmes komisija. Tajā apvienojās dažādu politisku uzskatu cilvēki, agrākie un nākamie pretinieki. Viņi apzinājās sava uzdevuma nozīmi, un visumā darbs noritēja ļoti konstruktīvi. Tomēr Satversmes sapulces laikā piedzīvots viens ugunsgrēks, viena pļauka un viens aicinājums uz divkauju (iztika bez asinsizliešanas).

Kā radīt likumu vietā, kur agrāk nekā nebija? Kā bez piedzes radīt pašu galveno programmu, kam jādarbojas uzreiz, kam nevar atļauties pārbaudes laiku?

Daudz tika aplūkoti citu valstu piemēri, kopā diskusijās pieminētas 27 valstis, visbiežāk ASV, Anglija, Šveice, Vācija, Francija, Igaunija, Krievija. Tika aplūkoti Eiropas un pasaules demokrātijas modernākie paraugi. Pārsvārā ievēroti Rietumu pilsoniskās demokrātijas principi, ko toreiz visspilgtāk pārstāvēja Anglija un Francija. Kā Satversmes veidotāji varēja zināt, ka šie modernākie paraugi, šie principi darbosies arī nākotnē? Viņi varēja paļauties tikai uz loģisku analīzi un savu pārliecību.

Latvijas Republikas Satversme tika pieņemta Satversmes sapulcē 1922. gada 15. februārī. Publicēta 1922. gada 30. jūnijā laikrakstā “Valdības Vēstnesis”. Tieši šis izdevums, ar kuru Satversme ir padarīta pieejama pilsoņiem, uzskatāms par Satversmes oriģinālu.

Satversme stājās spēkā 1922. gada 7. novembrī.

Ne labi, ne slikti, bet likumsakarīgi, ka jaunais likums radīja arī pretestību. Jau pavisam drīz pēc tā stāšanās spēkā viens no tās autoriem publiski paziņoja: "Satversme neiet!" Un daudzi viņam piekrita. Taču, kā redzam pēc 100 gadiem, Satversme tomēr "iet".

Pa vidu bija visādi. Pēc 1934. gada apvērsuma Satversme tika apturēta. 1940. gadā Latvijas valsts tika okupēta un pakļauta svešai varai. Taču neviens nevarēja iznīcināt Satversmi, tā kļuva vēl jo svarīgāka, tā bija atņemtās, bet ne zudušās Latvijas simbols. Latvijas valsts turpināja pastāvēt.

Drūmākajos okupācijas laikos kāds trimdas laikraksts rakstīja: "Vienīgais, kas mums ir palicis pāri, ir mūsu karogs un mūsu Satversme." (1947)

Satversme bija mūsu balsts, pamatojot okupācijas neļikumību un mūsu neatkarības nepieciešamību. Mēs varējām teikt visai pasaulei – lūk, mums ir sava valsts un savs pamatlikums, kas tiek pārkāpts.

1990. gadā, kad tika atjaunota Latvijas neatkarība, parādījās arī doma par pavisam jaunas Satversmes radīšanu. Taču tad netiktu ievērots valsts turpināšanās jeb nepārtrauktības princips. Ja mēs saglabājam Satversmi, tiek turpināta mūsu 1918. gadā dibinātā valsts. Un tā mēs varējām svinēt simtgadi!

Kā uzrakstīt tekstu tā, lai tas izskatās labi arī pēc simts gadiem? Rakstnieki, par to domādami, sev matus visos laikos plēsuši. Kā panākt, lai teksts nešķiet vecišķs, nesaprotams, smieklīgs? Ir daži tādi dzejoļi. Lūk, arī Satversme ir tāda.

Jāatceras arī, ka Satversme ir vairāku autoru kopdarbs. Tas nav viena ģēnija auklējums, bet ir ļoti dažādu cilvēku nonākšana pie vienas idejas.

Satversmes stils ir ļoti lakonisks. Tā bija apzināta izvēle. Ja tekstam ir jākalpo ilgi, ir jāizvairās no vārdiem un formulējumiem, kas ir pārāk plaši interpretējami. To formulēja viens no Satversmes radītājiem: "Katra abstrakta definīcija un katra plašāka frāžaina formula var izsaukt pārmetumus." Tā vietā "noteiktā veidā izteicamas noteiktas domas". Rezultātu novērtēja arī Satversmes kritiķi, kāds no skarbākajiem raksturoja to kā "skaistums un loģika pāri dzīvei".

Satversme ir vairākas reizes papildināta, vairāki panti ir grozīti. Tas darīts dažādos laikos. Ir gadījies arī pa gramatiskai kļūdai.

Lielākā daļa teksta ir palikusi nemainīga. Taču ir mainījusies lasītāju izpratne. Un šeit visspilgtāk parādās Satversmes autoru sasniegums – īstenībā Satversmē ir izlasāms vairāk, nekā tur ir rakstīts. Arī mainoties apstākļiem un izpratnei, ir skaidri nolasāms Satversmes gars.

Pirms 100 gadiem valsti pārvaldīt bija vienkāršāk. Pēc simts gadiem to teiks par mūsu laiku. Taču galvenās vērtības ir iespējams saglabāt. Lasām!

LATVIJAS REPUBLIKAS

SATVERSMES

ievads

Šīs daļas nebija oriģinālajā Satversmes tekstā. Valsts jēga toreiz šķita pietiekami skaidra, lai to nevajadzētu fiksēt vārdos. Taču deviņdesmit gadus vēlāk to vajadzēja atgādināt, un 2014. gadā ievads tika iekļauts Satversmē.

Šis ievads jeb preambula pasaka, kādēļ Latvijas valsts pastāv, kāda Latvijas valsts ir un kādai tai jābūt.

Satversmes ievadam ir trīs galvenās funkcijas. Pirmā – dot morālas un juridiskas vadlīnijas Latvijas valsts politikai.

Otrā funkcija – sasaistīt Latvijas pagātni, tagadni un nākotni. Šodien mēs, balstoties uz pagātni, ceļam nākotni. Trešā funkcija – izskaidrot un parādīt pilsonim, kāda ir šī valsts, kas ir tās pamati, kāda ir pilsoņa vieta.

Preambulā ir atzīmēti mūsu vēstures svarīgākie punkti.

Kas radīja Latvijas valsti – latviešu nācijas valstsgriba.

Kādēļ Latvijas valsts pastāv – lai garantētu latviešu nācijas, valodas un kultūras pastāvēšanu. Apstākļi, kā radās valsts, – Latvijas tauta izcīnījusi savu valsti Brīvības cīņās un tad demokrātiski radījusi Satversmi.

Šeit arī mūsu attieksme pret okupācijas režīmiem – neatzīstam un nosodām. Pēc okupācijas režīmiem tika atjaunota neatkarība, Satversme un demokrātija.

Preambulā izlasāmi Latvijas valsts pamatprincipi, kas ir jāievēro jebkurā likumā un likumus piemērojot ikdienas dzīvē. Latvija ir demokrātiska, tiesiska valsts, sociāli atbildīga valsts.

Mūsu vērtības – neatkarīga Latvija, latviešu valoda un piederība Eiropai.

Ārpolitikas vadlīnijas – Latvijas valsts aizstāv savas intereses, veicina vienotu Eiropu un demokrātiju pasaulē, kā arī jūtas atbildīga par pasaules nākotni.

1. nodaļa. VISPĀRĒJIE NOTEIKUMI

Katra Satversmes nodaļa ir vissvarīgākā, tomēr to secībai ir nozīme. No pirmās nodaļas izriet nākamās. Satversmes pirmā nodaļa, tās panti definē Latvijas valsti. Četri panti – četras valsts pazīmes. Tauta savā zemē veido savu pārvaldi, kas spēj neatkarīgi iesaistīties starptautiskajās attiecībās. Demokrātiska valsts – 1. pants, tauta – 2. pants, zeme – 3. pants. Ar ko šī valsts atšķiras no citām valstīm – 4. pants. Šie četri panti ir Latvijas valsts pamats.

Svarīgs ir šīs definīcijas tapšanas laiks.

Latvijas neatkarību 1918. gada 18. novembrī proklamēja Tautas padome, kas nebija tautas vēlēta. Tāpēc tautas vēlētai Satversmes sapulcei bija vēlreiz jāpastiprina neatkarības fakts kā visas tautas griba. Tajā laikā, pēc I pasaules kara, radās vairākas jaunas valstis un aktuāls bija jautājums – kas īsti ir valsts? Vai jaunā Latvija ir uzskatāma par valsti? Vai vecajām un lielajām valstīm vajadzētu to atzīt?

Tāpēc mūsu Satversmes pirmā nodaļa nosauc galvenās valsts pazīmes: tā ir neatkarīga un demokrātiska, tai ir sava tauta un sava zeme. Latviešu tauta savā zemē ir izveidojusi savu pārvaldi, un tā ir mūsu valsts. Tad pateikts, ar ko mūsu valsts sevi atšķir no citām valstīm – tas ir sarkanbaltsarkanais karogs.

Satversme nav sastindzis artefakts, tā var tikt papildināta, kad tas ir vajadzīgs Latvijas tautai. Tā Satversmes 1. nodaļas ceturtais pants 1998. gadā tika papildināts: "Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda."

Tikpat svarīgs ir uzstādījums, ka Latvija ir republika. Mūsu tauta iepriekš bija dzīvojusi Krievijas monarhijā. Dažas vācu aprindas mēģināja šeit izveidot Baltijas hercogisti. Mūsu valsts un Satversmes veidotāji izvēlējās principiāli citu ceļu – Latvijai jābūt republikai. *Res publica* – tautas lieta, tautas vara. Tikai tautai pieder svarīgāku valsts jautājumu izlemšana. Starp republikas orgāniem nav neviena, kas nebūtu tieši vai netieši saņēmis savas pilnvaras no tautas. Un visi republikas orgāni ir atbildīgi likuma priekšā.

Protams, to visu var neizmantot, pat nepamanīt, ja neejam uz vēlēšanām un nepiedalāmies tautas nobalsošanā. Tāpēc... jūs mani sapratāt!

Satversmes pirmajā nodaļā ierakstītais mums šodien ir pašsaprotams. Taču tas tā nebija Latvijas valsts tapšanas laikā. Kad tika proklamēta mūsu neatkarība, Latgale atradās citas valsts kontrolē. Arī Vidzemes un Kurzemes juridiskās robežas bija grūti nosakāmas. Kad tika izcīnīts Latvijas Neatkarības karš, priekšā vēl bija robežu dalīšana ar sabiedrotajiem, Igauniju un Lietuvu. Tāpēc bija svarīgi Satversmē pateikt: Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale ir tās vietas, kur dzīvo latviešu tauta.

Tāpat pastāvēja arī jautājums, kas gan ir latviešu tauta? Vai tā ir cienīga, lai tai būtu sava valsts? Vēl pirms 1918. gada 18. novembra mūsu topošie politiķi devās pie Eiropas lielo valstu pārstāvjiem un stāstīja par latviešu valodu, rādīja latviešu mākslinieku darbus, minēja skaitļus un faktus, piemēram, ka latviešu tobrīd bija vairāk nekā norvēģu. Gan diplomātijā, gan cīņā mēs izcīnījām savas tautas tiesības, un tās ir nostiprinātas mūsu pamatlikumā.

Viss, kas tālāk lasāms Satversmē, attiecas uz Latvijas valsti, kas ir definēta šajā pirmajā nodaļā.

2. nodaļa. SAEIMA

No pirmās nodaļas izriet nākamā – Latvija ir demokrātiska valsts, un Satversmes autori noformulē, kā šī demokrātija darbojas. Demokrātija ir tautas vara. Vara Latvijā pieder visiem pilsoņiem. Vai mēs, visi Latvijas pilsoņi, paši arī nevarētu vadīt valsti? Tomēr tas būtu visai sarežģīti. Vai visiem sapulcēties? Vai visiem diskutēt un lemt attālināti? Valsts ir sarežģīta struktūra, katru dienu ir daudz apspriežamu lietu.

Ja mēs visi ar to nodarbotos, nepaliktu laika nekam citam. To varēja atļauties pilsoņi senajās Atēnās, jo saimnieciskās lietas viņu vietā veica citi. Mūsdienās visu pilsoņu dalību pārvaldē joprojām praktizē dažos mazākos Šveices kantonos. Ir nepieciešami cilvēki, kam tas būtu galvenais un vienīgais darbs. Tāpēc visi pilsoņi ievēlē savus priekšstāvjus. Šo priekšstāvju kopumu sauc par Saeimu. Satversmes II nodaļa pasaka visu, lai mēs simt gadus vēlāk spētu precīzi veidot jaunu Saeimu – cik priekšstāvju jāievēlē, kādi ir vēlēšanu principi, pilnvaru termiņš, priekšstāvju vecums. Konkrēti noteikumi par vēlēšanu dienu, par jaunās Saeimas sanākšanu, par sēžu norises vietu, par prezidija ievēlēšanu, darba valodu un visu pārējo. Saeimas galvenie uzdevumi: likumu un likumu grozījumu pieņemšana, Ministru kabineta darba uzraudzība, valsts budžeta pieņemšana, valsts amatpersonu iecelšana un apstiprināšana, kā arī ārpolitiskā darbība. Saeimu ievēlē uz četriem gadiem.

Lai arī Saeimas deputāti tiek ievēlēti no dažādiem apgabaliem, pēc vēlēšanām viņu pienākums ir pārstāvēt visus Latvijas pilsoņus. Deputāts strādā nevis sava apgabala, savu vēlētajū, bet gan visas valsts labā.

Arī šī nodaļa vēlāk ir tikusi papildināta. 1997. gadā tika korigēts jautājums par deputāta neaizskaramību. Tāda ideja pastāvēja jau agrākās Satversmes versijās. Tā nepiedermums, līdzīgi noteikumi pastāv daudzās pasaules valstīs. Pamatojums ir vienkāršs – lai deputātu nevarētu ietekmēt ar draudiem par kriminālvajāšanu un tādējādi likt viņam balsot kāda cita interesēs. Deputāta balsij jābūt neietekmējamai, tāpēc jāaizsargā viņš pats. Kamēr viņš ir deputāts, viņš ir neaizskarams. Taču viņa paša kolēģi to var mainīt, proti, nobalsot par deputāta izdošanu kriminālvajāšanai.

Kas bija pirms Saeimas? Latvijas valsti proklamēja Latvijas Tautas padome, kas pati nebija demokrātiski ievēlēta. Tomēr valsts dibinātāji vēlējās modernu valsti, atšķirīgu no monarhistiskās Krievijas. Tika ievēlēta Satversmes sapulce, kas noteica, ka Latvijas parlamentu sauks Saeima.

Pats vārds "saeima" atrodams Mīlenbaha un Endzelīna vārdnīcā, tas veidots no vārda "saiet", "saiet kopā" un nozīmē 'sapulce, sanāksme'. Tagad vārdu lieto tikai parlamenta nozīmē un vienmēr raksta ar lielo burtu.

Nevar visu varu likt vienas institūcijas rokās. Tāpēc demokrātiskā valstī pastāv vairāki neatkarīgi varas centri. Saeima – pirmais varas centrs. Saeimas galvenais darbs ir pieņemt likumus. Saeima apstiprina valdību, kontrolē to un, ja nepieciešams, var arī atlaist. Tāpat Saeima ieceļ valsts amatpersonas un ievēlē valsts prezidentu. Tā arī apstiprina starptautiskus līgumus. Saeimu ievēlē uz četriem gadiem. Ja ievēlētie deputāti mūs neapmierina, varam tos sodīt nākamajās Saeimas vēlēšanās – neievēlot.

3. nodaļa. VALSTS PREZIDENTS

Prezidents ir Latvijas valsts augstākā amatpersona, to zina visi. Tomēr itin bieži parādās jautājums – ko prezidents īsti dara? Šis jautājums tika uzdots jau toreiz, kad šāds amats tika iekļauts likumā. Tieši par šo nodaļu Satversmes sapulcei bija visvairāk strīdu. Jautājuma būtība – kāpēc gan parlamentārā republikā, kur ir Saeima un valdība, būtu vajadzīgs arī prezidents? Pagaidu satversmēs prezidents nebija paredzēts. Daļa sapulces dalībnieku uzskatīja, ka ar paredzētajiem pienākumiem labi tiktu galā Saeimas priekšsēdētājs.

Citi ieteica, ka prezidentu vajadzētu vēlēt visai tautai. Arī Rainis uzskatīja, ka tas būtu ļoti demokrātiski. Taču visas tautas vēlētam pārstāvim likumsakarīgi pienāktos arī plašākas pilnvaras, un šāds varens prezidents tika uztverts kā risks jaunai demokrātijai.

Tomēr vajadzība pēc trešā varas centra pastāvēja. Bet kā to iemontēt parlamentārā sistēmā? Pēc ilgām diskusijām tas tika izdarīts. Un tik efektīvi, ka darbojas joprojām.

Satversme precīzi nosaka, kas var būt prezidents, kā tas tiek ievēlēts, kā stājas amatā. Lielākā daļa III nodaļas veltīta tam, kas mūs interesē visvairāk – prezidenta pienākumi un tiesības. Tāpat kā daudzviet Satversmē, pats svarīgākais nav uzrakstīts tiešiem vārdiem. Taču no uzrakstītā izriet, ir izsecināmi prezidenta amata galvenie principi. Prezidents personificē valstiskumu, reprezentē valsti. Prezidents 1) pārstāv Latviju un runā tās vārdā; 2) sargā Satversmi; 3) ir pilnvarots rīkoties krīzes gadījumā (politiska krīze vai iekšēji vai ārēji apdraudējumi).

Prezidents ir institūcija, kas nav piesaistīta vēlēšanu ciklam. Amatpersona, kas domā ilgtermiņā, par valsts kontinuitāti, nākotni, tāpat pārstāv valsti starptautiski. Prezidents ir arī mūsu bruņoto spēku galvenais vadonis. Valsts prezidents pasludina karu – vēl nevienam Latvijas prezidentam nav nācies to darīt un, visdrīzāk, arī nenāksies, jo mūsdienu starptautiskās tiesības aizliedz valstīm karot. Prezidentam ir tiesības apžēlot noziedzniekus. Tam bija sevišķi liela nozīme, kad Latvijā vēl pastāvēja nāvessods.

Prezidents ir nevis varas spēks, bet domas autoritāte.

Laikā, kad Satversme tika radīta, prezidents nebūt nešķīta vienīgais loģiskais risinājums. Piemēram, Igaunija tolaik savā konstitūcijā paredzēja citu amatu – Igaunijas Valsts

vecākais, kas apvienoja premjerministra un prezidenta funkcijas. Viņa pilnvaras bija šauras, un valsts vecākie parasti neturējās amatā ilgāk par gadu.

Salīdzinot ar citām valstīm, pie mums prezidents ir visnotaļ tuvs sabiedrībai. Prezidentu var sastapt uz ielas, dažādos pasākumos. Mums nav raksturīgi kādu amatpersonu pārliecīgi godāt.

Arī III nodaļa vēlākos laikos ir tikusi papildināta.

1997. gadā prezidenta pilnvaru termiņš noteikts uz četriem gadiem. Līdz tam tie bija trīs gadi. Prezidents arī nosauc valdības vadītāju. Tādējādi Satversmes III nodaļa ir tieši saistīta ar nākamo.

4. nodaļa. MINISTRU KABINETS

Šī Satversmes nodaļa apraksta izpildvaru, Latvijas valdības darbību. Šeit būtu ļoti daudz ko aprakstīt, taču IV nodaļa ir īsa – tikai 221 vārds. Te sevišķi spilgti izpaužas Satversmes lakoniskais stils, un tam ir iemesls – nevar paredzēt un uzrakstīt visu, kas būtu jādara valdībai. Parasti Satversmē minētās kompetences ir aprakstošas un izsmeļošas. Taču ne

šajā nodaļā, jo nav iespējams uzskaitīt pilnīgi visu, ar ko būtu jāaskaras valdībai. Tad kā formulēt valdības kompetenci? Risinājums – valdībai paliek tas, uz ko neattiecas citu varu kompetence. Ko nedara likumdevēji, prezidents, tiesu vara, Valsts kontrole, Satversmes tiesa, to dara valdība. Ja nepieciešams, to vienmēr var precizēt ar jaunu likumu.

IV nodaļas teksts nav grozīts, taču laika gaitā ir mainījusies izpratne, ar kādu mēs šo tekstu lasām. Arī to paredzēja Satversmes autori, galvenais bija noteikt vadlīnijas, ko varēs piemērot arī mainīgai situācijai.

Centrālā doma IV nodaļā – atbildības un padotības organizācija. “58. Ministru kabinetam ir padotas valsts pārvaldes iestādes.” Ministru kabinetam ir tiešā pārvalde pār valsts iestādēm. Tās ir sagrupētas nozarēs. Katras nozares vadošā iestāde ir ministrija. IV nodaļā nav pieminētas pašvaldības. Tomēr tās tur ir ieraugāmas. Pašvaldības ir valsts pārvaldes sastāvdaļa. Tādējādi tās ir pakļautas valdībai un valdība ir par tām atbildīga. Ministriņām ir jāveic vismaz institucionāla šo atvasināto iestāžu pārraudzība.

Pakļautība ir atbildība – tas ir izpildvaras attiecību pamats.

Ministru kabinets savukārt ir pakļauts Saeimai. Tā jebkurā laikā var mainīt ministrus vai valdību. Viena no Ministru kabineta atbildībām ir valsts vadīšana krīzes laikā. Ministru kabinets izsludina ārkārtējo situāciju vai izņēmuma stāvokli, un šajā laikā valdība gūst papildu pilnvaras.

Satversmes V nodaļa aplūko mūsu valsts likumdošanu – likumu radīšanu, to pieņemšanas procesu. Šai nodaļā ir skaidroti svarīgākie jautājumi – kam ir tiesības pieņemt likumus? Kā to dara? Kādas institūcijas iesaistās? Latvijā ir divi likumdevēji – Saeima un tauta. Reti kurā pasaules valstī šie abi likumdevēji pastāv paralēli. Tautas iniciatīvas iespēja un referendums ļauj pieskaitīt Latviju tiešajām demokrātijām. Dažus jautājumus var izlemt tikai valsts pilsoņu kopums, nevis tā priekšstāvji.

Atšķirībā no Satversmes iepriekšējās nodaļas šī ir ļoti apjomīga. Galvenokārt tāpēc, lai pēc iespējas precīzi reglamentētu tautas dalību likumdošanas procesā. Šeit atrodam lietas, kas ir obligātas vairuma tiesisku valstu konstitūcijās – apskatīta Satversmes grozīšanas kārtība, budžeta pieņemšana, likuma izsludināšanas kārtība. Un, protams, tautas nobalsošana – par jautājumiem, ko izlemj tikai tauta. Šī nodaļa pasaka, kā tauta var realizēt savu suverēno varu.

Mēs to neesam atdevuši Saeimai un valdībai. Mums visiem ir tiesības iesniegt likumprojektus, tiesības par tiem balsot un pašiem izlemt. Satversmes V nodaļa ir aicinājums tautai piedalīties valsts dzīvē un pašiem uzņemties atbildību. Šāds risinājums ir unikāls, un daudzviet Eiropā tautas iespējas piedalīties likumdošanā ir mazas. Izmantojam savu iespēju! Tā ir mūsu valsts, mūsu likumdošana!

Arī šajā nodaļā notikušas izmaiņas. Vairāki panti grozīti, viens – izņemts.

1998. gadā precizēts 77. pants. Tas aizstāv pašas Satversmes būtiskākos punktus. Satversmes pamatus var mainīt tikai tauta. Latvijai virzoties uz Eiropas Savienību, 2003. gadā mainīts Satversmes 68. pants. Ar to tika nolemts, ka iestāšanās Eiropas Savienībā izlemjama tikai tautas nobalsošanā. Tāpat būs, ja kādreiz lemsim par palikšanu Eiropas Savienībā vai dalības nosacījumu maiņu.

6. nodaļa. TIESA

Demokrātiskai valstij ir jābūt tiesiskai. Savukārt tiesiska valsts nozīmē tādu valsts iekārtu, kurā darbojas tiesiskuma princips, un tas attiecas uz visiem sabiedrības locekļiem. Kā to realizēt? Viens no pamatnoteikumiem ir varas dalīšana un neatkarīga tiesa. Tieši tāpēc tiesai veltīta atsevišķa Satversmes nodaļa. Un tas, ka tiesa minēta pēc Saeimas un Ministru kabineta, nenozīmē, ka tā būtu mazāk svarīga. Šajā

gadījumā secība nenozīmē nozīmību. Katram no varas centriem ir savs uzdevums – likumdevēji izstrādā likuma normas, valdība tās piemēro, bet tiesa spriež, vai normas piemērotas taisnīgi. Izskatās vienkārši, taču it visiem iesaistītajiem ir pietiekami daudz ko darīt.

Tiesai ir jābūt neatkarīgai. Tāpēc tiesnesis ir atbildīgs tikai likuma priekšā. Satversmes sapulcē 1922. gadā notika diskusijas, kā apstiprināt tiesnešus. Uzvarēja viedoklis, ka tiesnešus neviens nekontrolē un tos ieceļ bez pilnvaru termiņa ierobežojuma.

Agrāk Latvijā pastāvēja arī kara tiesa un zvērināto tiesa.

Tiesu vara Latvijā pieder pilsētu un rajonu tiesām, apgabaltiesām, Augstākajai tiesai un Satversmes tiesai.

Satversmes tiesa ir īpašs gadījums. To izveidoja 1996. gadā, un tā ir tiesa, kas tiesā... likumus! Tas ir, pārbauda, vai pieņemtais likums atbilst Satversmei. Tādā veidā arī likumdevējs ir pakļauts tiesas kontrolei. Un visi varas centri Latvijā stiprina cits citu.

Lai arī izklausās jocīgi, taču tas ir svarīgi – Latvijā tiesu spriež tikai tiesa. Tas nozīmē: kādu par vainīgu var atzīt tikai ar tiesas lēmumu.

7. nodaļa. VALSTS KONTROLE

No visiem Satversmē minētajiem varas centriem Valsts kontrole ir tā, par ko publiski runā vismazāk. Ministri un deputāti ir slavenības, bet valsts kontrolieri – ne īpaši. Tāpat arī viņiem veltītā nodaļa ir visīsākā visā Satversmē. Taču tam nav izšķirošas nozīmes. Tas vien, ka Valsts kontrolei Satversmē ir atsevišķa nodaļa, pasvīturo varas dalīšanas principu un šīs iestādes nozīmi.

Satversmes sapulces deputāti nešaubījās, ka šāda iestāde ir nepieciešama. Diskusijas bija par Valsts kontroles un tās amatpersonu statusu. Bija ierosinājumi, lai Valsts kontrole būtu padota Saeimai. Nonāca pie kompromisa, proti, kontrolierus ieceļ Saeima, taču tie ir neatkarīgi no Saeimas.

Ko īsti dara Valsts kontrole? Sniedz nodokļu maksātājiem iespēju gūt patiesu priekšstatu par valsts un pašvaldību resursu lietderīgu izmantošanu. Mērķis ir nodrošināt tiesisku un lietderīgu rīcību ar valsts mantu. Praksē Valsts kontrole veic revīzijas, pārbauda, vai iestāžu un amatpersonu rīcība ar valsts līdzekļiem ir tiesiska, ekonomiska un lietderīga. Tāpat tā sniedz rekomendācijas, kā novērst atklātos trūkumus. Valsts kontrole var pārbaudīt jebko un jebkuru, kas rīkojas ar Latvijas vai Eiropas Savienības līdzekļiem. Neliels precizējums – Valsts kontrole var pārbaudīt visu, izņemot pašu Saeimu. Par šo noteikumu ir daudz diskutēts, un varbūt pie tā vēl nāksies atgriezties.

Valsts kontrole ir neatkarīga un koleģiāla. Ko tas nozīmē iestādei?

Neatkarīga – statuss. Lai nodrošinātu Valsts kontroles neatkarību, tai ir tiesības pašai noteikt, ko tā pārbaudīs, revīzijas laiku, veidu un uzdevumu, koleģiāla institūcija – tas nozīmē, ka tās galvenais lēmējorgāns sastāv no vairākām personām. Tagad Saeima apstiprina vienu valsts kontrolieri, kurš iesaka pārējos Valsts kontroles padomes locekļus, un arī tos apstiprina Saeima.

8. nodaļa. CILVĒKA PAMATTIESĪBAS

Iekļaut pamattiesības bija paredzēts arī Satversmes projektā 1922. gadā. Bija sagatavota atsevišķa, apjomīga Satversmes otrā daļa: "Pamatnoteikumi par pilsoņu tiesībām un pienākumiem." Tur bija vairāki panti, kas šodien izskatītos novocojuši – muižniecības tiesību atcelšana, zinātnes un mākslas brīvība. Šī daļa tika nodota arī Satversmes sapulcei apspriešanai, tomēr tā netika pieņemta. Sociāldemokrāti pieprasīja, lai Satversme paredzētu streika tiesības, bet Latgales deputāti

vēlējās vairāk autonomijas. Tā Satversme ilgu laiku palika bez pamattiesībām. Taču jebkurā gadījumā tās nāktos papildināt mūsdienās, jo izpratne par cilvēktiesībām gadu gaitā ir mainījusies.

Toreiz Satversmē bija paredzēts pavisam cits 89. pants – ka Latvijā nepastāvēs nekādi civilie ordeņi un goda zīmes. Vienīgais ordenis būs Lāčplēša Kara ordenis (kas tajā brīdī jau pastāvēja). Tomēr Satversmes sapulce balsošanā šo priekšlikumu noraidīja, un tāpēc jums ir visas iespējas kādreiz saņemt Triju Zvaigžņu ordeni vai Viestura ordeni, vai Atzinības krustu.

Pēc Latvijas valstiskuma atjaunošanas tika nolemts, ka cilvēka pamattiesībām tomēr ir jābūt mūsu pamatlikumā. Tā tapa pati jaunākā Satversmes nodaļa – pieņemta 1998. gada 15. oktobrī, vēl papildināta 2002., 2004. un 2006. gadā. Tas mūsdienu autoriem bija izaicinājums – ņemt vērā un ieturēt Satversmes izteiksmes veidu un lakonisko stilu. Arī šoreiz, tāpat kā 1922. gadā, Satversmes autori centās atstāt iespēju tekstu interpretēt atbilstoši laikam.

Nodaļā ir iekļautas ikkatras personas pamattiesības – personiskās, politiskās, sociālās un ekonomiskās tiesības. Tāpat arī kultūras un minoritāšu tiesības. Kāds aspekts, kas nešķīta svarīgs pirms 100 gadiem, bet ir sevišķi aktuāls šim laikam – tiesības uz labvēlīgu vidi.

Pamattiesības nav absolūtas, izpratne par tām laika gaitā mainās, paplašinot katrai personai pieejamo brīvību. Demokrātija dod arvien vairāk iespēju katram pašam kārtot savu dzīvi. Pamati cilvēktiesību izpratnei ir cilvēka cieņa un palīdzība vājākajam. Katrs ir pelnījis cieņu, un vājākajam ir tiesības būt vienlīdzīgam stiprajiem. Daži panti novērš agrāk pastāvējušus tiesību ierobežojumus, piemēram: "98. Ikvienam ir

tiesības brīvi izbraukt no valsts.” Padomju laikā tādu tiesību nebija, vai arī to realizēšana bija ļoti apgrūtināta. Ļoti iespējams, ka šī nodaļa arī nākotnē tiks papildināta un piemērota mainīgajai realitātei.

Tas arī ir viss! Tagad jūs zināt vairāk.

Atcerieties, Satversme ir dzīvs instruments. Tas ir jālieto, proti, ir jāzina Satversme un jāprasa tās ievērošana. Savas tiesības zināt nav pienākums, taču tas ļoti palīdz.

Bet tagad, cienītie absolventi, izmantojiet savas tiesības uz brīvu un izcilu vasaru!

Latvijas Republikas Satversme*

1918. gada 18. novembrī proklamētā Latvijas valsts ir izveidota, apvienojot latviešu vēsturiskās zemes un balstoties uz latviešu nācijas negrozāmo valstsgribu un tai neatņemamām pašnoteikšanās tiesībām, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem, nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību.

Latvijas tauta izcīnīja savu valsti Brīvības cīņās. Brīvi vēlētā Satversmes sapulcē tā nostiprināja valsts iekārtu un nolēma sev Satversmi.

* 2022. gada 15. februārī aktuālajā redakcijā

Latvijas tauta neatzina okupācijas režīmus, pretojās tiem un atguva brīvību, 1990. gada 4. maijā atjaunojot valstisko neatkarību uz valsts nepārtrauktības pamata. Tā godina savus brīvības cīnītājus, piemin svešo varu upurus, nosoda komunistisko un nacistisko totalitāro režīmu un to noziegumus.

Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un ciena mazākumtautības. Latvijas tauta aizsargā savu suverenitāti, Latvijas valsts neatkarību, teritoriju, tās vienotību un demokrātisko valsts iekārtu.

Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības. Uzticība Latvijai, latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, taisnīgums, godīgums, darba tikums un ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats. Ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu.

Latvija, apzinoties savu līdzvērtību starptautiskajā kopienā, aizstāv valsts intereses un veicina vienotas Eiropas un pasaules ilgtspējīgu un demokrātisku attīstību.

Dievs, svētī Latviju!

nodaļa

Vispārējie noteikumi

1. Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.
2. Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.
3. Latvijas valsts teritoriju starptautiskos līgumos noteiktās robežās sastāda Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale.
4. Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda. Latvijas karogs ir sarkans ar baltu svītru.

nodaļa

Saeima

- 5.** Saeima sastāv no simts tautas priekšstāvjiem.
- 6.** Saeimu ievēlē vispārīgās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās.
- 7.** Sadalot Latviju atsevišķos vēlēšanu apgabalos, Saeimas deputātu skaits, kurš ievēlams katrā vēlēšanu apgabalā, noteicams proporcionāli katra apgabala vēlētāju skaitam.
- 8.** Tiesības vēlēties ir pilntiesīgiem Latvijas pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši astoņpadsmit gadu vecumu.
- 9.** Saeimā var ievēlēties katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu.
- 10.** Saeimu ievēlē uz četriem gadiem.
- 11.** Saeimas vēlēšanas izdarāmas oktobra mēneša pirmajā sestdienā.
- 12.** Jaunievēlēta Saeima sanāk uz pirmo sēdi novembra mēneša pirmajā otrdienā, kad arī izbeidzas iepriekšējās Saeimas pilnvaras.
- 13.** Ja Saeimas vēlēšanas Saeimas atlaišanas gadījumos notiek citā gada laikā, tad šāda Saeima sanāk ne vēlāk kā vienu mēnesi pēc tās ievēlēšanas un tās pilnvaras

izbeidzas pēc trīs gadiem nākošā novembra mēneša pirmā otrdienā ar jaunievēlēto Saeimas sanākšanu.

14. Ne mazāk kā vienai desmitai daļai vēlētāju ir tiesība ierosināt tautas nobalsošanu par Saeimas atsaukšanu. Ja tautas nobalsošanā par Saeimas atsaukšanu nobalso vairākums no balsotājiem un vismaz divas trešdaļas no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos vēlētāju skaita, tad Saeima uzskatāma par atsauktu. Tiesību ierosināt tautas nobalsošanu par Saeimas atsaukšanu nevar izmantot gadu pēc Saeimas sanākšanas, gadu pirms Saeimas pilnvaru beigām, Valsts Prezidenta pilnvaru pēdējo sešu mēnešu laikā, kā arī agrāk par sešiem mēnešiem pēc iepriekšējās tautas nobalsošanas par Saeimas atsaukšanu.

Vēlētajiem nevar atsaukt atsevišķus Saeimas locekļus.

15. Saeima savas sēdes notur Rīgā un tikai ārkārtīgu apstākļu dēļ tā var sanākt citā vietā.

16. Saeima ievēlē savu prezidiju, kurš sastāv no priekšsēdētāja, viņa diviem biedriem un sekretāriem. Saeimas prezidijs darbojas nepārtraukti pa visu Saeimas pilnvaru laiku.

17. Jaunievēlēta Saeimas pirmo sēdi atklāj iepriekšējās Saeimas priekšsēdētājs vai prezidija uzdevumā cits prezidija loceklis.

18. Saeima pati pārbauda savu locekļu pilnvaras.

Saeimas locekļa pilnvaras iegūst Saeimā ievēlēta persona, ja tā Saeimas sēdē dod šādu svinīgu solījumu:

“Es, uzņemoties Saeimas deputāta amata pienākumus, Latvijas tautas priekšā zvēru (svinīgi solu) būt uzticīgs Latvijai, stiprināt tās suverenitāti un latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu, aizstāvēt Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti, savus pienākumus pildīt godprātīgi un pēc labākās apziņas. Es apņemos ievērot Latvijas Satversmi un likumus.”

19. Saeimas prezidijs sasauc Saeimas sesijas un nosaka kārtējas vai ārkārtējas sēdes.

20. Saeimas prezidijam ir jāsasauc Saeimas sēde, ja to prasa Valsts Prezidents, ministru prezidents vai ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu.

21. Iekšējās darbības un kārtības noteikšanai Saeima izstrādā sev kārtības rullī. Saeimas darba valoda ir latviešu valoda.

22. Saeimas sēdes ir atklātas. Desmit Saeimas locekļiem, Valsts Prezidentam, ministru prezidentam vai ministram pieprasot, Saeima ar ne mazāk kā divu trešdaļu klātesošo deputātu balsu vairākumu var nolemt noturēt aizklātu sēdi.

23. Saeimas sēdes var notikt, ja tanīs piedalās vismaz puse Saeimas locekļu.

24. Saeima, izņemot Satversmē sevišķi paredzētos gadījumus, taisa savus lēmumus ar klātesošo deputātu absolūto balsu vairākumu.

25. Saeima izvēlē komisijas, noteicot to locekļu skaitu un uzdevumus. Komisijām ir tiesība pieprasīt savai darbībai

vajadzīgās ziņas un paskaidrojumus no atsevišķiem ministriem un pašvaldības iestādēm, kā arī uzaicināt savās sēdēs dot paskaidrojumus attiecīgo ministriju un pašvaldības iestāžu atbildīgos priekšstāvjus. Komisijas var darboties arī starp sesijām.

26. Saeimai jāieceļ noteiktiem gadījumiem parlamentāriskas izmeklēšanas komisijas, ja to pieprasa ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu.

27. Saeimai ir tiesība iesniegt ministru prezidentam vai atsevišķam ministram pieprasījumus un jautājumus, uz kuriem ir jāatbild viņiem vai viņu pilnvarotai atbildīgai valsts amata personai. Ministru prezidentam vai ministram uz Saeimas vai tās komisijas pieprasījumu jāceļ tām priekšā attiecīgi dokumenti un aktis.

28. Saeimas locekli ne par balsošanu, ne par amatu izpildot izteiktām domām nevar saukt pie atbildības ne tiesas, ne administratīvā, ne disciplinārā ceļā. Saeimas locekli var saukt pie tiesas atbildības, ja viņš, kaut arī amatu izpildot, izplata:

1) godu aizskarošas ziņas, zinādams, ka tās nepatiesas, vai

2) godu aizskarošas ziņas par privātu vai ģimenes dzīvi.

29. Saeimas locekli nevar apcietināt, izdarīt pie viņa kratīšanas, ne citādi aprobežot viņa personas brīvību, ja tam nepiekrīt Saeima. Saeimas locekli var apcietināt, ja to notver pie paša nozieguma pastrādāšanas. Par katru Saeimas locekļa apcietināšanu divdesmit četrus stundu laikā jāpaziņo Saeimas prezidijam, kurš to ceļ priekšā

nākošā Saeimas sēdē izlemšanai par Saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā vai par viņa atsvabināšanu. Laikā starp sesijām, līdz sesijas atklāšanai, par Saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā lemj Saeimas prezidijs.

30. Pret Saeimas locekli nevar uzsākt kriminālvajāšanu bez Saeimas piekrišanas.

31. Saeimas loceklim ir tiesība atteikties no liecības došanas:

1) par personām, kuras viņam kā tautas priekšstāvim uzticējušas kādus faktus vai ziņas;

2) par personām, kurām viņš, izpildot savus tautas priekšstāvja pienākumus, uzticējis kādus faktus vai ziņas;

3) par pašiem šiem faktiem un ziņām.

32. Saeimas loceklis nevar pats, ne arī uz citas personas vārdu saņemt no valsts pasūtījumus un koncesijas. Šī panta nosacījumi attiecas uz ministriem, ja arī viņi nav Saeimas locekļi.

33. Saeimas locekļi saņem atalgojumu no valsts līdzekļiem.

34. Par Saeimas un komisiju sēžu atreferējumiem, ja tie saskan ar patiesību, nevienam nevar saukt pie atbildības. Par Saeimas un komisiju slēgtām sēdēm var sniegt ziņas tikai ar Saeimas vai komisijas prezidija atļauju.

nodaļa

Valsts prezidents

35. Valsts Prezidentu ievēlē Saeima uz četriem gadiem.

36. Valsts Prezidentu ievēlē, atklāti balsojot, ar ne mazāk kā 51 Saeimas locekļu balsu vairākumu.

37. Par Valsts Prezidentu var ievēlēt pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš sasniedzis četrdesmit gadu vecumu. Par Valsts Prezidentu nevar ievēlēt pilsoni ar dubultpilsonību.

38. Valsts Prezidenta amats nav savienojams ar citu amatu. Ja par Valsts Prezidentu ievēlētā persona ir Saeimas loceklis, tad viņam jānoliek Saeimas locekļa pilnvaras.

39. Viena un tā pati persona nevar būt par Valsts Prezidentu ilgāk kā astoņus gadus no vietas.

40. Valsts Prezidents, uzņemoties amata pienākumus, Saeimas sēdē dod šādu svinīgu solījumu: "Es zvēru, ka viss mans darbs būs veltīts Latvijas tautas labumam. Es darīšu visu, kas stāvēs manos spēkos, lai sekmētu Latvijas valsts un tās iedzīvotāju labklājību. Es turēšu svētus un ievērošu Latvijas Satversmi un valsts likumus. Pret visiem es izturēšos taisni un savus pienākumus izpildīšu pēc labākās apziņas."

41. Valsts Prezidents reprezentē valsti starptautiski, ieceļ Latvijas, kā arī pieņem citu valstu diplomātiskos

priekšstāvjus. Viņš izpilda Saeimas lēmumus par starptautisku līgumu ratificēšanu.

42. Valsts Prezidents ir valsts bruņotā spēka augstākais vadonis. Kara laikam viņš ieceļ virspavēlnieku.

43. Valsts Prezidents uz Saeimas lēmuma pamata pasludina karu.

44. Valsts Prezidentam ir tiesība spert nepieciešamos militārās aizsardzības soļus, ja kāda cita valsts Latvijai pieteikusi karu vai ienaidnieks uzbrūk Latvijas robežām. Līdz ar to Valsts Prezidents nekavējoties sasauc Saeimu, kura lemj par kara pasludināšanu un uzsākšanu.

45. Valsts Prezidentam ir tiesība apžēlot noziedzniekus, par kuriem tiesas spriedums stājies likumīgā spēkā. Šo tiesību izmantošanas apjomu un kārtību nosaka īpašs likums. Amnestiju dod Saeima.

46. Valsts Prezidentam ir tiesība sasaukt un vadīt ārkārtējas ministru kabineta sēdes, noteicot tām dienas kārtību.

47. Valsts Prezidentam ir likuma ierosināšanas tiesība.

48. Valsts Prezidentam ir tiesība ierosināt Saeimas atļaušanu. Pēc tam izdarāma tautas nobalsošana. Ja tautas nobalsošanā vairāk nekā puse balsotāju izsakās par Saeimas atļaušanu, tad Saeima uzskatāma par atļautu un izsludināmas jaunas vēlēšanas, kurām jānotiek ne vēlāk kā divus mēnešus pēc Saeimas atļaušanas.

49. Ja Saeima ir atļauta vai atsaukta, tad Saeimas locekļu pilnvaras tomēr paliek spēkā līdz jaunievēlējamās Saeimas sanāksšanai, bet līdzšinējā Saeima var sanākt uz

sēdēm tikai tad, ja Valsts Prezidents to sasauc. Šādām Saeimas sēdēm dienas kārtību noteic Valsts Prezidents. Ne agrāk kā vienu mēnesi un ne vēlāk kā divus mēnešus pēc Saeimas atsaukšanas jānotiek jaunām vēlēšanām.

50. Ja tautas nobalsošanā vairāk nekā puse no nodotām balsīm izsakās pret Saeimas atļaušanu, tad Valsts Prezidents uzskatāms par atļautu un Saeima ievēlē jaunu Valsts Prezidentu uz atļautā Prezidenta atlikušo pilnvaru laiku.

51. Uz ne mazāk kā puses visu Saeimas locekļu priekšlikumu, Saeima slēgtā sēdē ar ne mazāk kā divu trešdaļu visu Saeimas locekļu balsu vairākumu, var nolemt atļaut Valsts Prezidentu. Pēc šāda lēmuma Saeima nekavējoties ievēlē jaunu Valsts Prezidentu.

52. Ja Valsts prezidents atsakās no amata, nomirst vai tiek atsaukts, pirms viņa amata laiks izbeidzies, Valsts Prezidenta vietu izpilda Saeimas priekšsēdētājs, kamēr Saeima izvēl jaunu Valsts Prezidentu. Tāpat Saeimas priekšsēdētājs izpilda Valsts Prezidenta vietu, ja pēdējais atrodas ārpus valsts robežas vai citādi aizkavēts izpildīt savu amatu.

53. Valsts Prezidents par savu darbību politisku atbildību nenes. Visiem Valsts Prezidenta rīkojumiem jābūt līdzpārakstītiem no ministru prezidenta vai attiecīgā ministra, kuri līdz ar to uzņemas visu atbildību par šiem rīkojumiem, izņemot četrdesmit astotā un piecdesmit sestā pantā paredzētos gadījumos.

54. Valsts Prezidentu var saukt pie kriminālās atbildības, ja tam piekrit Saeima ar ne mazāk kā divu trešdaļu balsu vairākumu.

IV

nodaļa

Ministru kabinets

55. Ministru kabinets sastāv no ministru prezidenta un viņa aicinātiem ministriem.

56. Ministru kabinetu sastāda persona, kuru uz to aicina Valsts Prezidents.

57. Ministriju skaitu un to darbības apjomu, kā arī valsts iestāžu savstarpīgās attiecības nosaka likums.

58. Ministru kabinetam ir padotas valsts pārvaldes iestādes.

59. Ministru prezidentam un ministriem viņu amata izpildīšanai ir nepieciešama Saeimas uzticība un viņi par savu darbību ir atbildīgi Saeimas priekšā. Ja Saeima izteic neuzticību ministru prezidentam, tad jāatkāpjas visam kabinetam. Ja neuzticība izteikta atsevišķam ministram, tad tam jāatkāpjas un viņa vietā ministru prezidentam jāaicina cita persona.

60. Ministru kabineta sēdes vada ministru prezidents un viņa prombūšanas laikā tas ministrs, kuru viņš uz to ir pilnvarojis.

61. Ministru kabinets apspriež visus atsevišķus ministriju izstrādātos likumprojektus un jautājumus, kuri attiecas uz vairāku ministriju darbību, kā arī atsevišķu kabineta locekļu ierosinātus valsts politikas jautājumus.

62. Ja valsti apdraud ārējais ienaidnieks, vai ja valstī vai tās daļā ir izcēlies vai draud izcēties iekšējs nemiers, kurš apdraud pastāvošo valsts iekārtu, tad ministru kabinetam ir tiesības izsludināt izņēmuma stāvokli, par to divdesmit četru stundu laikā paziņojot Saeimas prezidijam, kuram šāds ministru kabineta lēmums nekavējoties jāceļ priekšā Saeimai.

63. Ministriem, ja arī viņi nav Saeimas locekļi, un ministru pilnvarotām atbildīgām valsts amata personām ir tiesība piedalīties Saeimas un tās komisiju sēdēs un iesniegt papildinājumus un pārlabojumus pie likumprojektiem.

V

nodaļa

Likumdošana

64. Likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai šinī Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros.

65. Likumprojektus var iesniegt Saeimai Valsts Prezidents, ministru kabinets, Saeimas komisijas, ne mazāk kā pieci deputāti, kā arī šinī Satversmē paredzētos gadījumos un kārtībā viena desmitā daļa vēlētāju.

66. Saeima ik gadus pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz ministru kabinets.

Ja Saeima pieņem lēmumu, kurš saistīts ar budžeta neparedzētiem izdevumiem, tad lēmumā jāparedz arī līdzekļi, ar kuriem segt šos izdevumus.

Pēc budžeta gada notecēšanas ministru kabinetam jāiesniedz Saeimai apstiprināšanai norēķini par budžeta izpildīšanu.

67. Saeima lemj par valsts bruņotā spēka lielumu miera laikā.

68. Visiem starptautiskiem līgumiem, kuri nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, nepieciešama Saeimas apstiprināšana.

Slēdzot starptautiskus līgumus, Latvija nolūkā stiprināt demokrātiju var deleģēt starptautiskām institūcijām daļu no valsts institūciju kompetences. Starptautiskus līgumus, kuros starptautiskām institūcijām tiek deleģēta daļa no valsts institūciju kompetences, Saeima var apstiprināt sēdēs, kurās piedalās vismaz divas trešdaļas Saeimas locekļu, un apstiprināšanai nepieciešams divu trešdaļu klātesošo deputātu balsu vairākums.

Latvijas dalība Eiropas Savienībā izlemjama tautas nobalsošanā, kuru ierosina Saeima.

Ja to pieprasa vismaz puse Saeimas locekļu, būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā izlemjamas tautas nobalsošanā.

69. Valsts Prezidents izsludina Saeimā pieņemtos likumus ne agrāk kā desmitā dienā un ne vēlāk kā divdesmit pirmā dienā pēc to pieņemšanas. Likums stājas spēkā četrpadsmit dienas pēc izsludināšanas, ja likumā nav noteikts cits termiņš.

70. Valsts Prezidents izsludina pieņemtos likumus šādā kārtā: “Saeima (resp. tauta) ir pieņēmusi un Valsts Prezidents izsludina šādu likumu: (likuma teksts)”.

71. Desmit dienu laikā, skaitot no likuma pieņemšanas Saeimā, Valsts Prezidents motivētā rakstā Saeimas priekšsēdētājam var prasīt likuma otrreizēju caurlūkošanu. Ja Saeima likumu negroza, tad Valsts Prezidents otrreiz ierunas nevar celt.

72. Valsts Prezidentam ir tiesības apturēt likuma publicēšanu uz diviem mēnešiem. Viņam likuma

publicēšana ir jāaptur, ja to pieprasa ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu. Šīs tiesības Valsts Prezidents vai viena trešā daļa Saeimas locekļu var izlietot desmit dienu laikā, skaitot no likuma pieņemšanas Saeimā. Šādā kārtā apturētais likums nododams tautas nobalsošanai, ja to pieprasa ne mazāk kā viena desmitā daļa vēlētāju. Ja augšminēto divu mēnešu laikā šāds pieprasījums neienāk, tad pēc šī laika notecēšanas likums ir publicējams. Tautas nobalsošana tomēr nenotiek, ja Saeima vēlreiz balso par šo likumu un ja par tā pieņemšanu izsakās ne mazāk kā trīs ceturtdaļas no visiem deputātiem.

73. Tautas nobalsošanai nevar nodot budžetu un likumus par aizņēmumiem, nodokļiem, muitām, dzelzceļa tarifiem, kara klausību, kara pasludināšanu un uzsākšanu, miera noslēgšanu, izņēmuma stāvokļa izsludināšanu un tā izbeigšanu, mobilizāciju un demobilizāciju, kā arī līgumus ar ārvalstīm.

74. Saeimā pieņemtais un septiņdesmit otrā panta kārtībā apturētais likums ir atcelts tautas nobalsošanā, ja balsotāju skaits ir vismaz puse no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos vēlētāju skaita un ja vairākums ir balsojis par likuma atcelšanu.

75. Ja Saeima ar ne mazāk kā divu trešdaļu balsu vairākumu pieņem likuma steidzamību, tad Valsts Prezidents nevar prasīt šāda likuma otrreizēju caurlūkošanu, to nevar nodot tautas nobalsošanai un tas ir izsludināms ne vēlāk kā trešā dienā pēc tam, kad Prezidents pieņemto likumu saņēmis.

76. Satversmi Saeima var grozīt sēdēs, kurās piedalās vismaz divas trešdaļas Saeimas locekļu. Pārgrozījumus pieņem trijos lasījumos ar ne mazāk kā divu trešdaļu klātesošo deputātu balsu vairākumu.

77. Ja Saeima grozījusi Satversmes pirmo, otro, trešo, ceturto, sesto vai septiņdesmit septīto pantu, tad šādi pārgrozījumi, lai tie iegūtu likuma spēku, ir apstiprināmi tautas nobalsošanā.

78. Ne mazāk kā vienai desmitai daļai vēlētāju ir tiesība iesniegt Valsts Prezidentam pilnīgi izstrādātu Satversmes grozījumu projektu vai likuma projektu, kuru Prezidents nodod Saeimai. Ja Saeima to nepieņem bez pārgrozījumiem pēc satura, tad tas ir nododams tautas nobalsošanai.

79. Tautas nobalsošanai nodotais Satversmes pārgrozījums ir pieņemts, ja tam piekrīt vismaz puse no visiem balsstiesīgiem.

Tautas nobalsošanai nodotais likumprojekts, lēmums par Latvijas dalību Eiropas Savienībā vai būtiskām izmaiņām šīs dalības nosacījumos ir pieņemts, ja balsotāju skaits ir vismaz puse no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos vēlētāju skaita un ja vairākums ir balsojis par likumprojekta pieņemšanu, Latvijas dalību Eiropas Savienībā vai būtiskām izmaiņām šīs dalības nosacījumos.

80. Tautas nobalsošanā var piedalīties visi Latvijas pilsoņi, kuriem ir balsstiesības Saeimas vēlēšanās.

81. (Izslēgts.)

VI

nodaļa

Tiesa

82. Tiesu Latvijā spriež rajona (pilsētas) tiesas, apgabaltiesas un Augstākā tiesa, bet kara vai izņēmuma stāvokļa gadījumā – arī kara tiesas.

83. Tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti.

84. Tiesnešus apstiprina Saeima, un viņi ir neatceļami. Tiesnesi pret viņa gribu atcelt no amata var Saeima vienīgi likumā paredzētos gadījumos, pamatojoties uz tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumu vai tiesas spriedumu krimināllietā. Ar likumu var noteikt vecumu, ar kura sasniegšanu tiesneši atstāj savu amatu.

85. Latvijā pastāv Satversmes tiesa, kas likumā noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei, kā arī citas ar likumu tās kompetencē nodotās lietas. Satversmes tiesa ir tiesīga atzīt par spēkā neesošiem likumus un citus aktus vai to daļas. Satversmes tiesas tiesnešus uz likumā noteikto laiku apstiprina Saeima ar ne mazāk kā 51 Saeimas locekļa balsu vairākumu.

86. Tiesu var spriest tikai tie orgāni, kuriem šīs tiesības piešķir likums, un tikai likumā paredzētā kārtībā. Kara tiesas darbojas uz sevišķa likuma pamata.

VII

nodaļa

Valsts kontrole

87. Valsts kontrole ir neatkarīga koleģiāla iestāde.

88. Valsts kontrolierus ieceļ un apstiprina amatā tādā pat kārtībā, kā tiesnešus, bet tikai uz noteiktu laiku, kurā viņus var atcelt no amata vienīgi uz tiesas sprieduma pamata. Valsts kontroles iekārtu un kompetences nosaka sevišķs likums.

VIII

nodaļa

Cilvēka pamattiesības

89. Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem.

90. Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības.

91. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.

92. Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.

93. Ikviens ir tiesības uz dzīvību aizsargā likums.

94. Ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu.

95. Valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienam nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam.

96. Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

97. Ikvienam, kas likumīgi uzturas Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu.

98. Ikvienam ir tiesības brīvi izbraukt no Latvijas. Ikviens, kam ir Latvijas pase, ārpus Latvijas atrodas valsts aizsardzībā, un viņam ir tiesības brīvi atgriezties Latvijā. Latvijas pilsoni nevar izdot ārvalstīm, izņemot Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos paredzētos gadījumus, ja ar izdošanu netiek pārkāptas Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības.

99. Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir atdalīta no valsts.

100. Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.

101. Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.

Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda.

102. Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās.

103. Valsts aizsargā iepriekš pieteiktu miermīlīgu sapulču un gājienu, kā arī piketu brīvību.

104. Ikvienam ir tiesības likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem un saņemt atbildi pēc būtības. Ikvienam ir tiesības saņemt atbildi latviešu valodā.

105. Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.

106. Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu.

107. Ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu.

108. Strādājošajiem ir tiesības uz koplīgumu, kā arī tiesības streikot. Valsts aizsargā arodbiedrību brīvību.

109. Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.

110. Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.

111. Valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.

112. Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.

113. Valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību, kā arī aizsargā autortiesības un patenttiesības.

114. Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.

115. Valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu.

116. Personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos

gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības paušanu.

J. Čakste,

Satversmes Sapulces prezidents

R. Ivanovs,

Satversmes Sapulces sekretārs

SATVERSMES GROZĪJUMI

- 1933. gada 21. marts** Saeimas likums, ar ko groza Satversmes 74. un 79. pantu, precizējot nepieciešamo kvorumu un balsu vairākumu tautas nobalsošanām, kas tiek rīkotas Satversmes 72. un 78. panta kārtībā.
- 1994. gada 27. janvāris** Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 8. pants, no 21 līdz 18 gadiem samazinot vecuma cenzu, no kura pilsonis var vēlēties Saeimu.
- 1996. gada 5. jūnijs** Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 85. pants, izslēdzot zvērināto tiesas un nosakot, ka Latvijā pastāv Satversmes tiesa, kas likumā noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei.
- 1997. gada 4. decembris** Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 10., 11., 13., 30., 35., 37., 39., 45., 81. un 84. pants. Tiek pagarināts Valsts prezidenta un Saeimas pilnvaru termiņš; precizēts deputātu imunitātes apjoms; noteiktas prasības Valsts prezidenta amata kandidātiem un nosacījumi tiesnešu atbrīvošanai no amata; noteikts, ka Saeimas vēlēšanas notiek tikai vienu dienu.
- 1998. gada 15. oktobris** Saeimas likums, ar ko Satversme papildināta ar VIII nodaļu "Cilvēka pamattiesības" (89.-116. pants).

	<p>Grozīts 4. pants, nosakot, ka valsts valoda ir latviešu valoda.</p> <p>Grozīts 77. pants, precizējot, ka Satversmes 1., 2., 3., 4., 6. vai 77. panta grozījumi apstiprināmi tautas nobalsošanā.</p> <p>Grozīts 82. pants, nosakot tiesu sistēmas institucionālo uzbūvi.</p>		
2002. gada 30. aprīlis	Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 18., 21., 101. un 104. pants. Ieviests deputāta svinīgais solījums; latviešu valoda noteikta kā Saeimas un pašvaldību darba valoda.	2005. gada 15. decembris	Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 110. pants, definējot laulību kā savienību starp vīrieti un sievieti.
2003. gada 8. maijs	Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 68. un 79. pants. Ieviesta procedūra, kādā Saeima var deleģēt valsts kompetenci starptautiskajām institūcijām; paredzēta kārtība, kādā tiek izlemti jautājumi, kas saistīti ar Latvijas dalību Eiropas Savienībā.	2007. gada 3. maijs	Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 40. pants, precizējot Valsts prezidenta svinīgā solījuma došanas termiņu; izslēgts Satversmes 81. pants, kas piešķīra Ministru kabinetam tiesības izdot noteikumus ar likuma spēku.
2004. gada 23. septembris	Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 69., 71., 72., 98. un 101. pants. Pagarināts Valsts prezidenta veto tiesību un likuma publicēšanas apturēšanas tiesību izmantošanas termiņš; paredzētas Eiropas Savienības pilsoņu tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās; precizēta kārtība, kādā notiek Latvijas pilsoņu izdošana ārvalstīm.	2009. gada 8. aprīlis	Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 14. un 49. pants, ieviešot ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlēšanu tiesības ierosināt Saeimas atsaukšanu.
		2013. gada 19. septembris	Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 85. pants, atsakoties no Satversmes tiesas tiesnešu apstiprināšanas aizklātā balsojumā.
		2014. gada 19. jūnijs	Saeimas likums, ar ko tiek izvērstas Satversmes ievads, tajā tiek ietverts skaidrojums par Latvijas valstiskuma būtību, valsts mērķiem un vērtībām.
		2016. gada 19. maijs	Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 30. pants, izslēdzot Saeimas piekrišanas nepieciešamību deputāta administratīvai sodīšanai.
		2018. gada 4. oktobris	Saeimas likums, ar ko grozīts Satversmes 36. pants, nosakot Valsts prezidenta ievēlēšanu atklātā balsojumā.

Laika skala.

Konstitucionālais regulējums

Pirmā pagaidu konstitūcija

Latvijas Tautas padomes darbības laiks
17.11.1918. – 01.05.1920.

Latvijas Tautas padomes politiskā platforma
Latvijas Republikas proklamēšanas akts – uzsaukums
“Latvijas pilsoņiem!”

1918

1920

1918. gada
17. novembris

Latvijas Tautas padomes politiskā platforma – suverēnā vara līdz Satversmes sapulces sasaukšanai pieder Latvijas Tautas padomei, kura ieceļ Pagaidu valdību. Nosaka Latvijas Tautas padomes un Pagaidu valdības darbības mērķus, valsts varas orgānu savstarpējās attiecības, pilsoniskās tiesības un mazākumtautību tiesības.

1918. gada
18. novembris

Latvijas Republikas proklamēšanas akts – Latvijas Tautas padome kā vienīgā varas nesēja Latvijas valstī pasludina, ka Latvija, apvienota etnogrāfiskās robežās (Kurzeme, Vidzeme un Latgale), ir patstāvīga, neatkarīga, demokrātiski republikāniska valsts.

1920. gada
17.–18. aprīlis

Satversmes sapulces vēlēšanas.

Otrā pagaidu konstitūcija

Latvijas Satversmes sapulces darbības laiks
01.05.1920.–07.11.1922.

Deklarācija par Latvijas valsti
Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi

1922

1920. gada
1. maijs

Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena – Latvijas pirmā parlamenta pirmā darba diena.

1920. gada
27. maijs

Deklarācija par Latvijas valsti – Latvija ir patstāvīga un neatkarīga republika ar demokrātisku valsts iekārtu. Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.

1920. gada
1. jūnijs

Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi – Latvijas valsts suverēnās varas nesēja Latvijas tautas vārdā ir Satversmes sapulce. Nosaka Satversmes sapulces uzdevumus, pilnvaras termiņus, regulē valsts varas orgānu savstarpējās attiecības, nostiprina pilsoniskās un politiskās tiesības.

1922. gada
15. februāris

Latvijas Satversmes sapulce pieņem Latvijas Republikas Satversmes pirmo daļu, kas nosaka Latvijas valsts varas organizāciju.

1922. gada
5. aprīlis

Satversmes sapulce trešajā lasījumā **noraida Satversmes otro daļu**, kas noteiktu pilsoņu tiesības un pienākumus.

1922. gada
20. jūnijs

Satversmes sapulce pieņem **Likumu par Latvijas Republikas Satversmes spēkā stāšanos un ieviešanu**, kas paredz Satversmes spēkā stāšanos 1922. gada 7. novembrī plkst. 12.00 dienā.

**Patstāvīgā
konstitūcija**
07.11.1922.–16.05.1934.

**Latvijas
Republikas
Satversme**

Autoritāra valsts
16.05.1934.–17.06.1940.

Valdības deklarācija
(Satversme paliek spēkā esoša līdz režīma solītajai Satversmes reformai, jo nav neviena akta, kas to atceltu, taču tiek piemērota fragmentāri. Režīms ir antikonstitucionāls – ir atlaista Saeima, nenotiek vēlēšanas.)

1934–1940

1922. gada
30. jūnijs

Satversmes teksta
oficiālā publikācija
oficiālajā izdevumā
“Valdības Vēstnesis”.

1922. gada
7.–8. oktobris

1. Saeimas vēlēšanas.

1922. gada
7. novembris

1. Saeima sanāk uz
pirmo sēdi.
**Stājas spēkā Latvijas
Republikas Satversme.**

1934. gada
15. maijs

**Ministru prezidenta
Kārļa Ulmaņa
apvērsums.**

1934. gada
18. maijs

Valdības deklarācija
nosaka, ka “Saeimas
funkcijas līdz
Satversmes reformas
izvešanai izpilda
Ministru kabinets”.

Okupācijas periods

17.06.1940.–04.05.1990.

Pamatojoties uz Latvijas Republikas kontinuitātes doktrīnu, Latvijas Republika juridiski (*de iure*) turpina pastāvēt visu okupācijas laiku. Satversme ir spēkā esoša un kļūst par nacionālās pretošanās kustības darbības tiesisko pamatu, kā arī tiek piemērota Latvijas Centrālās padomes darbā. Satversme kļūst par simbolisku atgādinājumu mērķim atjaunot neatkarīgu Latvijas valsti un demokrātisko valsts iekārtu.

Pārejas periods uz pilnīgu neatkarības atgūšanu

04.05.1990.–21.08.1991.

Deklarācija "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu"
Latvijas Republikas Satversmes 1., 2., 3. un 6. pants
Latvijas PSR Konstitūcija (18.04.1978.), ciktāl tā nav pretrunā ar deklarāciju un minētajiem Satversmes pantiem.

Konstitucionālās iekārtas atjaunošana

21.08.1991. un 06.07.1993.

Deklarācija "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu"
Konstitucionālais likums "Par Latvijas Republikas valstisko statusu"
Latvijas Republikas Satversme

1940–1990

1990

1991

1990. gada
4. maijs

Deklarācija "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu", ar ko uz valsts nepārtrauktības pamata tiek atjaunota Latvijas neatkarība un Latvijas Republikas Satversmes 1., 2., 3. un 6. panta darbība. Nosaka pārejas periodu Latvijas Republikas valsts varas *de facto* atjaunošanai, kurš beidzas ar Latvijas Republikas Saeimas sasaukšanu.

1991. gada
21. augusts

Konstitucionālais likums "Par Latvijas Republikas valstisko statusu", *de facto* pasludinot pilnīgu Latvijas neatkarības atjaunošanu, kura tiek starptautiski atzīta. Valstisko statusu nosaka Satversme, atsakoties no idejas par jaunas konstitūcijas izstrādi.

Patstāvīga konstitūcija

1993. gada 6. jūlijs – šodiena

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSME

1993

1993. gada
5.–6. jūnijs

Pirmās demokrātiskās Saeimas (pēc skaita piektās) vēlēšanas pēc neatkarības atjaunošanas, kuras notiek atbilstoši Satversmes prasībām.

1993. gada
6. jūlijs

5. Saeimas pirmā sēde.

Satversme stājas spēkā pilnā apjomā.

Izdevums jauniešiem "Satversme kabatā" ir tapis Satversmes 100. jubilejas gadā, kura vadmotīvs ir "Atver Satversmi!". Projektu par valsts budžeta līdzekļiem īsteno oficiālais izdevējs "Latvijas Vēstnesis". Grāmata ar Tieslietu ministrijas un Izglītības un zinātnes ministrijas atbalstu tiek dāvināta visiem 9. klašu beidzējiem.

Izdevējs pateicas par sadarbību radošajai komandai – rakstniekam Jānim Joņevam, māksliniekam, grāmatas ilustratoram Reinim Pētersonam, māksliniekam, grāmatas dizaina autoram Jurim Petraškevičam, par konsultācijām un atsaucību konstitucionālo tiesību ekspertam *Dr. iur.* Jānim Plepam un grāmatas redaktorei *Dr. philol.* Baibai Valkovskai.

Apvienojot dažādu institūciju spēkus un iniciatīvu, ar kopīgo vadmotīvu "Atver Satversmi!" notiek dažādas aktivitātes. Pasākumu programmā iesaistījusies Valsts prezidenta kanceleja, Saeima, Satversmes tiesa, Augstākā tiesa, Tieslietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, oficiālais izdevējs "Latvijas Vēstnesis", Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, Latvijas Nacionālais arhīvs u.c. Šo pasākumu auditorija ir pēc iespējas plaša – no skolēna un zinātnieka līdz jebkuram interesentam. Kopīgais mērķis – aicināt iepazīt un izprast mūsu valsts konstitūciju un tajā nostiprinātos demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatus. Tam veltīta arī "Satversme kabatā".

Satversmes jubilejas gadā oficiālais izdevējs "Latvijas Vēstnesis" sabiedrībai piedāvā arī filmu "Atver Satversmi!" (projektu īsteno žurnāla "Jurista Vārds" redakcija sadarbībā ar Satversmes tiesu), "Jurista Vārda" tematisko grāmatžurnālu par svarīgākajiem Satversmes jēdzieniem (51 esija brīvpieejā, sk. *juristavards.lv*), "Latvijas Vēstneša" portāla (*lvportals.lv*) tematisko sadaļu "Satversme".

Tēmturi sociālajos medijos: **#atverSatversmi** un **#Satversme100**

Atver Satversmi un piedalies! Sargām savu valsti.

Satversme kabatā izdevums jauniešiem

Izdevējs: "Latvijas Vēstnesis", Bruņinieku 41, Rīga, LV-1011

Iespiests: AS "Jelgavas tipogrāfija"

ISBN 978-9984-840-71-0

Rīga, 2022